HONESTE VIVERE
FUNDACJA

Ministerstwo Sprawiedliwości

Wolność wyrażania poglądów oraz rozpowszechniania i pozyskiwania informacji w polskim porządku prawny

Wolność wyrażania poglądów, rozpowszechniania i pozyskiwania informacji stanowi jeden z fundamentalnych elementów demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniający zasadę suwerenności narodu (art. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.). Zgodnie z art. 54 ust. 1 Konstytucji RP, każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji. Niniejszy artykuł analizuje zakres tej wolności w polskim systemie prawnym, z uwzględnieniem gwarancji konstytucyjnych, międzynarodowych oraz ustawowych, a także dopuszczalnych ograniczeń, opierając się na przepisach Konstytucji RP, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, dalej: EKPCz) oraz ustawie z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. z 2022 r. poz. 902, z późn. zm., dalej: u.d.i.p.).

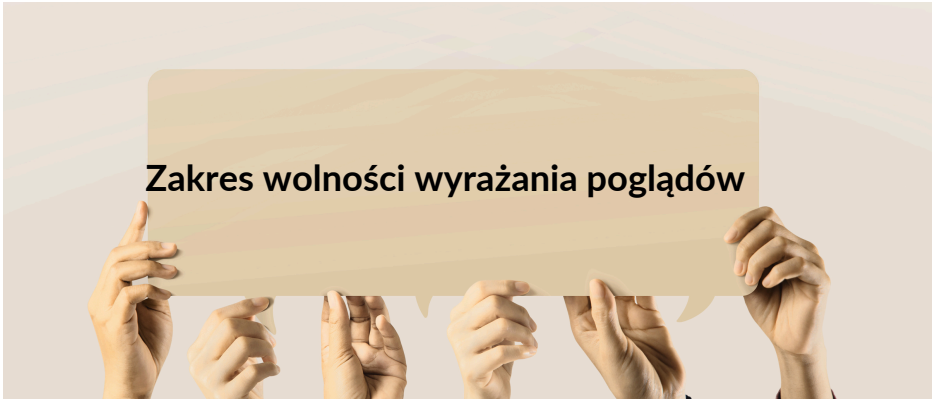

Wolność wyrażania poglądów obejmuje nie tylko swobodę formułowania i głoszenia opinii, ale także ochronę przed ingerencją władzy publicznej w treść wypowiedzi. Art. 54 ust. 2 Konstytucji RP zakazuje cenzury prewencyjnej środków społecznego przekazu oraz koncesjonowania prasy, co stanowi gwarancję pluralizmu mediów. Na poziomie międzynarodowym, art. 10 ust. 1 EKPCz stanowi, iż każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii, co obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe.

W polskim porządku prawnym wolność ta realizowana jest m.in. poprzez ustawę z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 1914, z późn. zm.), która w art. 1 gwarantuje prasie wolność wypowiedzi i urzeczywistnianie prawa obywateli do rzetelnej informacji. Obywatele mają prawo do wyrażania poglądów w różnorodnych formach, w tym poprzez media społecznościowe, demonstracje czy publikacje.

Wolność rozpowszechniania i pozyskiwania informacji

Wolność rozpowszechniania informacji obejmuje prawo do przekazywania wiadomości i opinii za pośrednictwem środków masowego przekazu, bez prewencyjnej kontroli treści. Art. 54 ust. 1 Konstytucji RP expressis verbis gwarantuje tę swobodę. Z kolei wolność pozyskiwania informacji wiąże się z prawem dostępu do źródeł wiedzy, w tym informacji publicznej. Zgodnie z art. 61 ust. 1 Konstytucji RP, obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Szczegółowe regulacje zawiera u.d.i.p., której art. 2 ust. 1 stanowi, że każdemu przysługuje prawo dostępu do informacji publicznej, z zastrzeżeniem art. 5 tej ustawy. Prawo to obejmuje uprawnienie do uzyskania informacji, w tym przetworzonej, jeżeli jest to niezbędne dla interesu publicznego (art. 3 ust. 1 pkt 1 u.d.i.p.). Naruszenie tego prawa może być zaskarżone do sądu administracyjnego (art. 16 u.d.i.p.).

W kontekście międzynarodowym, art. 10 EKPCz chroni prawo do otrzymywania informacji, co ETPCz interpretuje szeroko, np. w sprawie Observer i Guardian przeciwko Wielkiej Brytanii (wyrok z 26 listopada 1991 r., skarga nr 13585/88), podkreślając rolę prasy jako „publicznego stróża”.

Ograniczenia wolności

Wolności nie są absolutne i podlegają ograniczeniom wynikającym z ochrony innych dóbr konstytucyjnych. Zgodnie z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, ograniczenia mogą być ustanawiane tylko w ustawie i gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla bezpieczeństwa lub porządku publicznego, ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej lub wolności i praw innych osób.

Ograniczenia dostępu do informacji publicznej wynikają z ochrony prywatności osoby fizycznej lub tajemnicy przedsiębiorcy (art. 5 ust. 2 u.d.i.p.).

W prawie karnym zaś, ograniczenia wolności słowa przewidują m.in. art. 212 Kodeksu karnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 17, z późn. zm.), penalizujący zniesławienie, oraz art. 216 k.k., dotyczący zniewagi. Przykładowo, zniesławienie polega na pomówieniu o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania (art. 212 § 1 k.k.).